

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a

K SYSTEMATIZACI KLAMÁNÍ

Po nedávných lokálních konfliktech vyvolala oprávněný zájem problematika klamně činnosti. I v naší armádě se objevují materiály řešící některé otázky z této oblasti. Za rozhodující při rozpracování nové teorie, která je vzhledem ke změněným podmínkám naprosto nutná, považuji uspořádání základních pojmů, nalezení vztahu mezi nimi a jejich okolím. Vůbec není na škodu, že přitom dochází ke střetu různých názorů, neboť tento způsob umožňuje lépe proniknout k podstatě.

Ze studia dějin válek vyplývá mimo jiné závěr, že se obě bojující strany snažily navzájem o překvapení v čase, prostoru, způsobu či intenzitě boje a chtěly tím dosáhnout snáze vítězství. Prostředkem k tomu byl také souhrn opatření nazývaný **operační maskování**. Bylo s úspěchem používáno ve 2. světové válce i téměř ve všech lokálních konfliktech po ní, naposledy snad nejmarkantnější to ukazují poznatky a hodnocení války v Perském zálivu. Dovedným využitím mnohých způsobů a forem klamání se podařilo spojeneckým silám utajit skutečný směr hlavního úderu. Na druhé straně irácká armáda ve velké míře použila různých maket bojové techniky a jiných klamných cílů k maskování vlastních sil a prostředků. V této válce byla oběma stranami demonstrována účelnost a nezbytnost těsné součinnosti všech způsobů a forem klamání na strategické, operační i taktické úrovni.

Význam operačního maskování v přípravě a vedení bojové činnosti byl a je velký. Historie ukazuje, že daleko častěji využívala operačního maskování strana, která měla iniciativu.

V současném období je zřejmé, že i v budoucích možných konfliktech bude mít uplatňování zásad operačního maskování pro bojující strany stejný, ne-li větší význam než doposud.

Posledním zásadním materiálem z oblasti operačního maskování v naší armádě je předpis Oper-1-4 Operační maskování, vydaný v r. 1969, kde se v čl. 38 uvádí: „**Maskování** ... představuje souhrn opatření zahrnujících jak zastírání skutečného stavu a činnosti vojsk i objektů na válečisti před všemi druhy nepřátelského průzkumu, tak i *klamání* nepřítele o situaci a záměrech vlastních vojsk. Maskovací opatření je třeba vždy chápat v jednotě obou základních stránek - zastírání a klamání ...“ (Obr. 1) Čl. 54 téhož předpisu uvádí, že: „Klamání je aktivní metodou maskování. Vystupuje výrazně především v operačním maskování, částečně i v taktickém maskování.“

MASKOVÁNÍ = ZASTÍRÁNÍ + KLAMÁNÍ

Obr. 1

V novějších předpisech, např. v Žen-2-5 čl. 29 se uvádí, že: „Základními způsoby maskování jsou skrytí, imitace, demonstrační činnost a dezinformace.“ (Obr. 2.)

**Základní způsoby
MASKOVÁNÍ**

- skrytí
- imitace
- demonstrační činnost
- dezinformace

Obr. 2

Ve skriptech Vojenské akademie Brno z roku 1988, poř. č. tisku 134 Operační maskování v soudobých operacích jsou na straně 17 a 18 uvedeny jako hlavní způsoby provádění operačního maskování utajení, imitace, demonstrační činnost a dezinformace. (Obr. 3.)

**Hlavní způsoby
operačního MASKOVÁNÍ**

- utajení
- imitace
- demonstrační činnost
- dezinformace

Obr. 3

Uvedené příklady dokumentují, že **problematika maskování a operačního maskování je nejednotně chápána a v předpisech a pomůckách různě objasňována**. Tím se i ztěžuje řešení teoretických a praktických otázek. V poslední době se v odborném tisku objevuje pojem **klamná činnost** místo pojmu **operační maskování**. Tuto změnu vítám a ve svém článku budu používat ještě kratšího výrazu „**klamání**“.

Za základní logickou chybu považuji skutečnost, že **maskování se podřizuje klamání** a do maskování (resp. operačního maskování) se zahrnuje i **dezinformace**. Samotný pojem „operační maskování“ nevystihuje podstatu specifické činnosti. Z tohoto zjištění plynou, kromě jiných, následující základní otázky:

1. Když nějakou skutečnost před někým maskuji, klamu ho přitom, či neklamu?

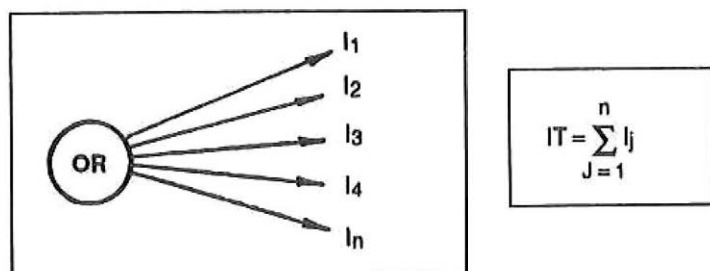
2. Co je to dezinformace? Jestliže uznám, že **dezinformace je informace, která neodpovídá reálné skutečnosti (tedy je záměrně nepravdivá)**, pak nemohu tuto dezinformaci zahrnovat do maskování (resp. podle uvedeného nejprve do klamání a pak do maskování), neboť maskovaná reálná skutečnost „vyzařuje“ také **informace**.

3. Co je to utajení? Jaký má vztah ke klamání, maskování nebo skrývání?

Využitím některých poznatků teorie informace lze vyvodit návrh přijatelné systematizace celé problematiky klamání a tím vyjasnit obsah pojmů a jejich vzájemné vztahy.

■ Informační tok

Každá objektivní realita (OR) vysílá do svého okolí informace, které ve svém souhrnu vytvářejí určitý informační tok (IT). (Obr. 4.)

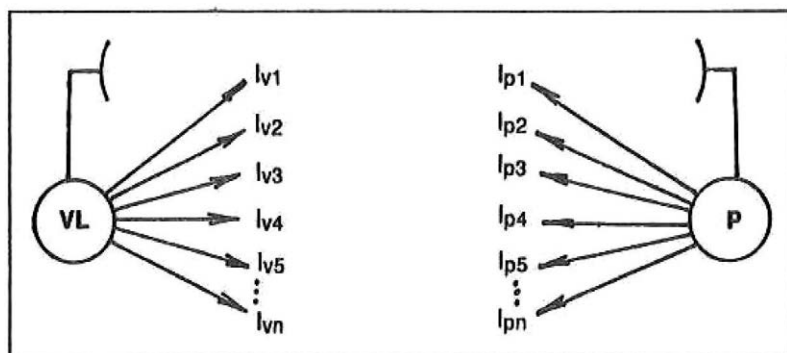

Obr. 4

Informační tok je souhrnem různých, reálné skutečnosti odpovídajících informací o dané objektivní realitě (OR).

■ Informační tok a bojová činnost

Při přípravě a vedení bojové činnosti stojí proti sobě vlastní vojsko (VL), které vysílá do okolí informace I_{v1} ($i = 1 \dots n$) a protivník (P), který vysílá do okolí informace I_{p1} ($j = 1 \dots n$). (Obr. 5.)

Obr. 5

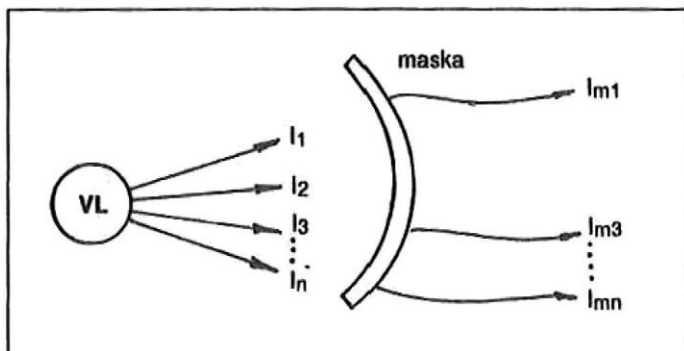
Každá strana se snaží získat o druhé straně co nejvíce informací s cílem správně se rozhodnout a nad protivníkem co nejefektivněji zvítězit. Pro zjednodušení lze abstrahovat od různorodého a širokého informačního pole a soustředit se pouze na vztah VL - P.

■ Změna informačního toku

Cílem strany vlastní stejně jako i cílem protivníka je informační tok o vlastní reálné skutečnosti i zamýšlené činnosti **změnit** (deformovat, zkreslit, částečně nepropustit atd.) nebo dokonce nějaký **uměle vytvořit**. Tím dosáhne toho, že protistojící strana ve svém rozhodovacím procesu, jehož základem je práce s informacemi, použije zpravidla neúplných a těchto změněných (deformovaných, zkreslených) nebo dokonce uměle vytvořených informací (pokud neodhalí fakt, že jde o informace klamné) a více či méně sníží svoji pravděpodobnost dosažení vítězství v bojové činnosti.

Informační tok lze změnit **dvěma způsoby**:

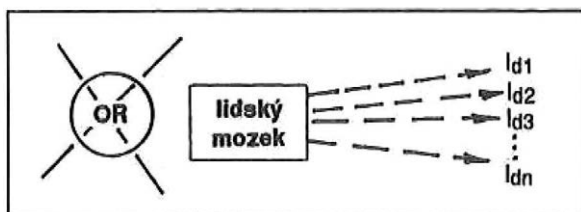
a) Maskováním, to je tím, že informační tok bude změněn **maskou** a dosáhne změny jevové stránky skutečnosti. Informační tok bude sice vyslán, ale bude odpovídat **masce** reálné skutečnosti. Skrz masku některé informace proniknou beze změny, některé proniknou částečně, nebo neproniknou vůbec. Některé informace budou maskou nově vytvořeny. **Souhrnem těchto informací vznikne informační tok, který změní zásadně nebo částečně charakteristické rysy dané skutečnosti.** (Obr. 6.)

Obr. 6

Jde přitom opět o **pravdivý** informační tok, ale **odpovídající masce**, která překrývá zcela nebo jen z části reálnou skutečnost.

b) Dezinformováním, to je tím, že jsou předkládány **záměrně nepravdivé**, reálné skutečnosti neodpovídající informace. Zdrojem těchto informací je lidský mozek a nic víc (Obr. 7.)

Obr. 7

Změnou informačního toku maskováním, dezinformováním a jejich **kombinováním** dosáhneme toho, že protivník své rozhodnutí a následnou činnost založí (pokud neodhalí náš úmysl) na analýze:

- ① **pravdivých a zpravidla neúplných informací**, které odpovídají reálné skutečnosti o vlastních vojscích a jiných skutečnostech;
- ② **informací, které odpovídají maskované skutečnosti** o vlastních vojscích a jiných skutečnostech (tedy klamných informací) a
- ③ **dezinformací** (opět klamných informací).

Činnost, jejímž výsledkem jsou protivníkem přijímané klamné informace (2 a 3) jako pravdivé, lze nazvat „klamání“.

Z uvedeného jsou zřejmé odpovědi na první dvě otázky:

1. Když nějakou skutečnost před někým **maskuji**, tak ho také **klamu** (vysílám klamné informace).
2. Když někoho **dezinformuji** (vysílám klamné informace), tak před ním nic nemaskuji, ale také ho **klamu**.

Klamání tedy nelze podřizovat pojmu maskování, ale přesně naopak. Z hlediska vytváření klamného informačního toku lze rozlišovat dva základní způsoby klamání - maskování a dezinformování. Dezinformace nemůže být součástí maskování. Nahrazením pojmu „operační maskování“ pojmem „operační klamání“ lze dosáhnout nejen výstižnějšího vyjádření obsahu činnosti, ale začíná se rýsovat podoba nového členění celé problematiky.

Lze shrnout, že:

a) Klamání je určitá specifická činnost organizovaná štáby a následně jimi a vojsky prováděná v průběhu přípravy a vedení bojové činnosti s cílem v souladu s vlastními záměry ovlivnit rozhodovací proces protivníka vytvořením klamného obrazu vojenských skutečností.

b) Klamání se realizuje:

- **maskováním**, při kterém dochází ke změně informací o reálném rozmístění, činnosti a zámyslu použití vlastních vojsk,
- **dezinformováním** protivníka o reálném rozmístění, činnosti a zámyslu použití vlastních vojsk.

Efektivního účinku se dosáhne **kombinací** těchto základních způsobů. Oběma způsoby se vytváří **klamně informace (klamný informační tok)**.

c) Podle cílů, rozsahu a organizačního stupně řízení lze rozlišovat **taktické, operační a strategické klamání**. Obdobně lze rozlišovat **taktické, operační a strategické maskování a taktické, operační a strategické dezinformování**. Největšího účinku se dosáhne, jestliže je klamání organizováno a prováděno přísně centralizovaně podle jednotného zámyslu. Tak, jak zámysl boje vychází ze zámyslu operace a ten ze zámyslu hlavního velení, měl by i zámysl taktického klamání vycházet ze zámyslu operačního klamání a ten ze strategického zámyslu klamání hlavního velitele. Samozřejmým požadavkem je, aby zámysl klamání byl „v souladu“ se zámyslem boje nebo operace. Zobecněním zkušeností z válek a cvičení lze vyslovit závěr, že na **taktickém stupni převládá maskování a na strategické úrovni zase dezinformování**.

d) K hlavním formám maskování patří:

- **imitace** (využívají se makety a imitátory) a **demonstrace** (využívají se skutečné síly a prostředky), při kterých je *předstíráno* reálné rozmístění, činnost a předpokládaný zámysl použití vlastních vojsk.

- **legendování** (využívají se skutečné síly a prostředky), **kamufláž** (využívají se makety a technické prostředky) a **dvojit klamání** (záměrně se využívají průkazně klamně objekty), při kterých je rozmístění, činnost a předpokládaný zámysl použití vlastních vojsk zastíráno,

- využívání **maskovacích vlastností prostředí a technických prostředků** (sítě, nátery, dýmy, aerosoly, protiradiolokační prostředky atd.) ke skrývání reálného rozmístění, činnosti a zámyslu použití vlastních vojsk.

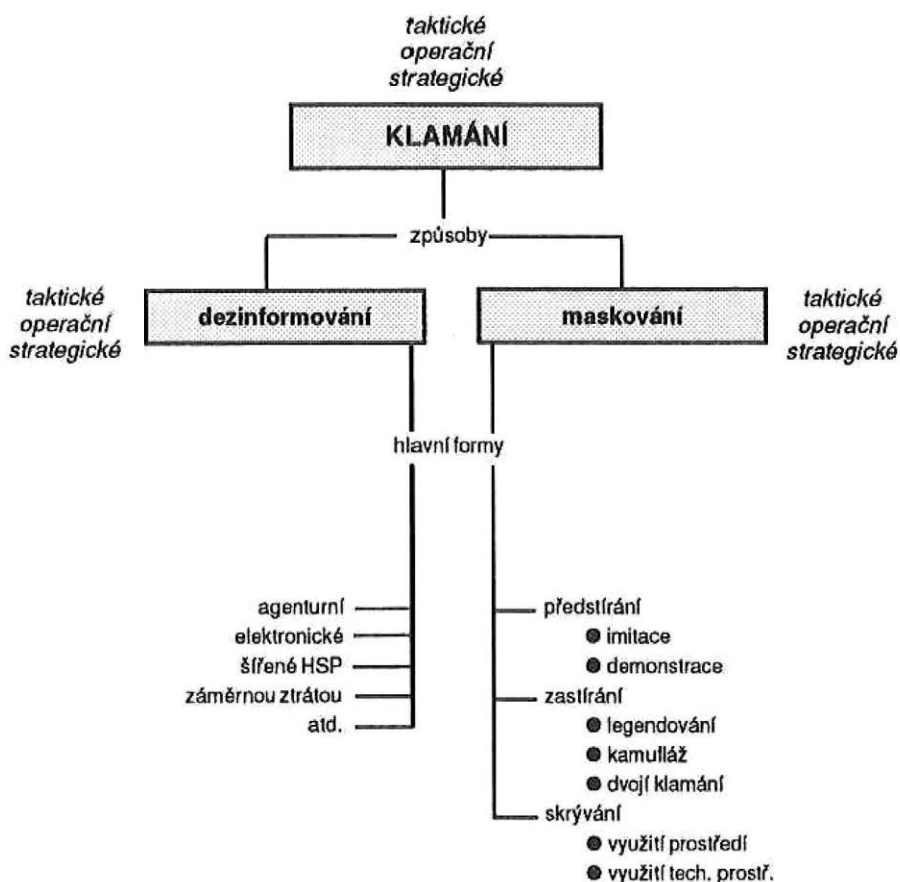
e) Hlavními formami **dezinformování** (podle únikového kanálu) je šíření dezinformací **agenturní a elektronickou cestou, hromadnými sdělovacími prostředky** (tisk, rozhlas, televize, film, video, software apod.), „**ztrátou**“ dokumentů, **využitím** zajatců nebo padlých a další.

Jednou z nejdůležitějších zásad při klamání protivníka je **dodržení míry věrohodnosti**, čehož lze dosáhnout vhodnou kombinací pravdivých a klamných informací. Dále lze efektivnosti klamání dosáhnout jeho aktivností, nepřetržitostí a různorodostí prováděných opatření.

Absence pojmu „**utajení**“ či „**utajování**“ v dosavadním objasnění návrhu systémového členění problému je podle mého názoru na místě. „**Utajení**“ lze chápat jako určitý všeobecný princip, který je třeba v některých souvislostech střetů (her) dvou a více subjektů, zvláště v bojové činnosti uplatňovat či aplikovat. Ve specifické činnosti „**klamání**“ je tento princip aplikován organizačním opatřením, které je zaměřeno na omezení, či úplný „**zákaz**“ šíření informací a které se obecně nazývá „ochrana utajovaných skutečností“ a koneckonců je realizováno samotným maskováním, zvláště formami, kterými se vojenské skutečnosti *skrývají, zastírají či předstírají* (podle potřebné míry utajení). Tím je zodpovězena i třetí otázka.

Schématicky lze členění problematiky klamání vyjádřit podle Obr. 8.

O tom, že klamání sehrávalo důležitou úlohu v mnoha bojích, operacích a válkách není pochyb. Je však skutečností, že v poválečném období se

Obr. 8

v podmínkách ČSLA otázky klamání podceňovaly. Nyní, kdy nastaly nové vojenskopolitické podmínky k přebudování celého vojenství, je třeba reagovat na nové podmínky vedení bojové činnosti. To prakticky znamená:

- provést rekonstrukci systémového členění a ujasnit si základní pojmy v celé oblasti klamání,
- analyzovat místo a úlohu klamání v systému bojové činnosti,
- teorii klamání přizpůsobit novým podmínkám vedení bojové činnosti, kde bude mít rozhodující úlohu obrana,
- na základě takto rozpracované teorie vytvořit předpisy a pomůcky a v souladu s nimi věnovat klamání odpovídající pozornost v přípravě velitelů, štábů a vojsk,
- podle výsledků teorie a nových požadavků praxe rozvíjet nové a moderním technologiím odpovídající prostředky klamání a dosáhnout tak podstatného zvýšení ochrany vojsk.

* * *

V článku jsem se pokusil o návrh rekonstrukce systémového členění problému, tedy o, podle mého názoru, jeden z možných prvních kroků celého procesu. Objasnění obsahu jednotlivých pojmů a jejich vzájemných vztahů bych chtěl uvést v následujícím článku v některých z příštích čísel tohoto časopisu.

Plukovník Ing. Miroslav Z a b a d a l, CSc.

K CHEMICKÉMU ZABEZPEČENÍ OPERACE

Vzhledem ke změnám v oblasti vojenské doktríny a vojenskostrategické koncepce obrany státu došlo v uplynulém roce i ke změně cílů a obsahu chemického zabezpečení operace. Nové pojetí chemického zabezpečení se snaží reagovat na změny a trendy současnosti.

Jednou z důležitých tendencí vojensko-politického vývoje posledních let je zmenšování pravděpodobnosti globálního světového nebo evropského ozbrojeného konfliktu, vedeného za použití zbraní hromadného ničení. Současně však konec bipolárního světa a studené války odkryl a zjišťil řadu územních, etnických, náboženských a ekonomických sporů mezi národy Evropy, zejména v její východní a jihovýchodní části. Výsledkem jsou konflikty v zemích bývalého Sovětského svazu a na Balkáně, jejichž další vývoj lze jen velmi těžko odhadnout. V této souvislosti nelze přehlédnout přetrvávající existenci zbraní hromadného ničení ve všech nejdůležitějších částech světa, včetně krizových oblastí. Přitom řada států dále usiluje o vlastnictví jaderných zbraní (Irák, Írán, Pákistán a jiné) a počet držitelů neúčinnějšího zbraňového systému tohoto století se tak neustále zvětšuje.

V lednu tohoto roku v Paříži podepsaná úmluva o zákazu vývoje, výroby, držení, předávání a použití chemických zbraní vytvořila možnost v průběhu následujících deseti let postupně zničit existující zásoby chemických zbraní. Bohužel ani v této oblasti odzbrojování není vývoj jednoznačný. Mnohé státy, zejména rozvojové, pokládají totiž chemické zbraně za prostředek protíváhy jaderným zbraním vyspělých států světa a nejví ochotu se těchto zbraní vzdát.

* * *